

La tricefàlia de David Lynch

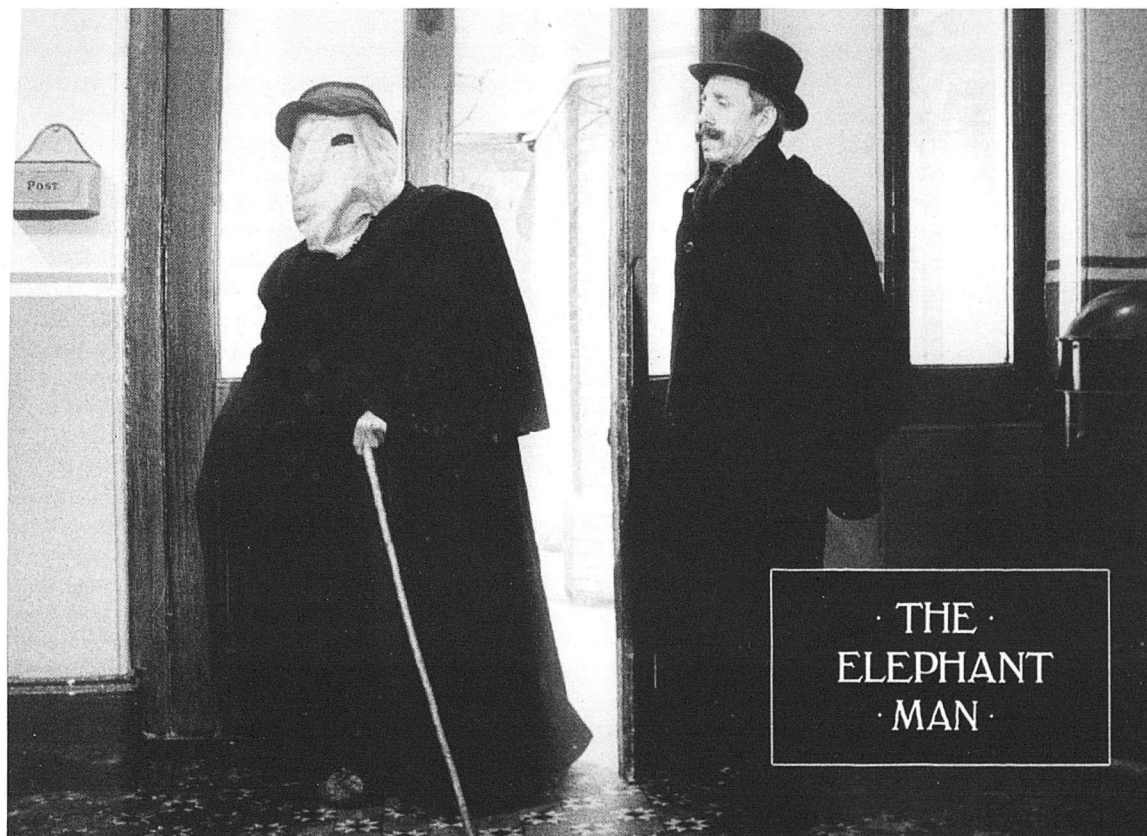
Pere Antoni Pons

No són pocs els cinèfils que consideren David Lynch un dels autors més personals del cinema actual. Hi estic d'acord. Amb una filmografia que consta de deu pel·lícules, un grapat de curtmetratges i una emblemàtica sèrie de televisió, el director i guionista de *Missoula* (Montana, EUA) ha aconseguit el que està reservat a poquíssims cineastes. A saber: que qualsevol crític o espectador mínimament informat identifiqui (amb plaer i fascinació, o amb desdeny i disgust: això és un altre tema) qualsevol de les seves obres veient-ne una única escena, de vegades un sol fotograma i tot.

El mèrit de la gesta, no cal dir-ho, és impressionant. Més impressionant és, però, que aquest univers creatiu tan personal resulti poques vegades monòton, reiteratiu, gratuïtament sofisticat o tramposament imprevisible. Si Lynch —a qui de vegades he criticat: aquest paper pretén ser una retractació amb matisos— no ha quedat mai del tot empantanegat en cap mena de manierisme meliquista, a pesar de la peculiaritat radical i deliberada de la seva visió i del seu estil, és perquè ha estat capaç de donar tres versions diferents de la seva extrema singularitat. Per fer-ho ràpid, es pot dir que existeixen tres David Lynch distints però estretament relacionats, dependents: el clàssic, el poèticament inquietant, i també —ningú no és perfecte— l'ofuscat o pretensions que es perd en el seu propi deliri.

Aquestes tres versions —o maneres de fer— de Lynch són com tres caps que surten d'un mateix cos. Totes tres tenen com a punt de partida, o com a matèria primera de construcció, uns mateixos elements: la inclinació per la raresa, la fascinació pels personatges torturats, tèrbols o extravagants, la sensació que el món només és veritablement intel·ligible (és un dir...) des dels marges de la raó, la perturbadora o còmica familiaritat que s'estableix amb tot allò que és anormal... A partir d'aquests elements coincidents, però, cada cap del cos de l'obra del de Missoula ha donat uns resultats únics, no només pel que fa referència a l'estètica —imatges, ritme...— sinó també a l'expressió d'un món emocional i moral.

El primer Lynch—el clàssic— és el responsable de *The Elephant Man* (*L'home elefant*) i *The Straight Story* (*Una història vertadera*). En aquests dos títols, tan realistes que fins i tot estan basats en fets històrics o verídics, Lynch demostra que sap fer allò que pareix tan senzill però que, en realitat, és tan difícil: contar una història de manera clara i veraç, explicar les peripècies i escorcollar els caràcters d'uns personatges que, si ens impacten i ens sorprenen, no és per allò que els diferencia de nosaltres en la seva anormalitat, sinó per allò en què se'ns assemblen en la seva raresa. Aquest és el cas, principalment, de *L'home elefant*, en què aconsegueix extreure i expressar tota la humanitat

—tendresa i desesperació, dignitat i por— d'un home monstruosament deforme, bandejat per tothom i animalitzat a causa dels bestials prejudicis dels seus coetanis.

El segon Lynch, el poèticament inquietant, el que es revela un humanista irònic i sentimental de la cara més fosca de la vida i de les coses, queda exemplificat en dues obres mestres inapel·lables: *Twin Peaks* (la sèrie) i *Mulholland Drive*. Tant en un títol com en l'altre, hi juguen un paper crucial els aspectes més extrems o anticonvencionals de la realitat i de la psicologia humana: el relat oníric i la imaginació desfermada, la psicosi o el deliri, les anomalies físiques o de comportament, els elements irracionals o directament sobrenaturals, i fins i tot un cert pinto-resquisme freakie.

A diferència de molts dels seus imitadors, que utilitzen unes estratègies similars amb la intenció d'infondre un sentiment d'estranyesa als espectadors i l'únic que fan és —onanistes pedants— embolicar sense sentit la troca, a *Twin Peaks* i a *Mulholland Drive* tots aquests aspectes no fan sinó reforçar i singularitzar allò de més identificablement humà que hi apareix: les passions, els temors, les angoixes, les frustracions i els desigs dels personatges. A més, en aquestes dues pel·lícules queda clar que la capacitat de Lynch per conjuminar, amb naturalitat perfecta, el sentit de l'humor més negre amb l'emotivitat més apassionada i tendra,

i aquesta amb l'atmosfera nociva o demoníaca de l'escabrositat, no té rival.

El tercer Lynch, l'ofuscat o pretensions que es perd en el seu propi deliri, és el que, segons el meu parer, ha donat els seus pitjors films: *Eraserhead* (*Cap esborrador*), *Blue Velvet* (*Vellut blau*) i *Lost Highway* (*Carretera perduda*). En tots tres casos, Lynch demostra —com sempre— el seu virtuosisme visual, el seu pols ferm de narrador, però el resultat final és llatat per una excessiva complaença envers l'extravagància i la raresa, que li impedeix encaixar en la realitat la seva predilecció pels elements més inopinats o estrambòtics, i que a la fi el duu a extraviar-se —arguments que queden penjats, estructures fallides, trames autàrquiques i sense sentit— en la pura intel·ligibilitat. Com el revers d'un mirall que tengués l'anvers opac o fet miques.

En qualsevol cas, les pel·lícules d'aquest tercer Lynch també tenen el seu interès i la seva utilitat, fins i tot pels seus detractors —jo en som un— més intransigents. Almenys serveixen per fer més evident el mèrit de qui, en un grapat de pel·lícules, ha sabut explorar allò de més aliè que hi ha en nosaltres i demostrar-nos que, si d'habitud no sentim l'estranyesa i les fantasies misterioses de l'existència com a cosa pròpia, no és perquè les tinguem molt enfora o perquè ens caiguin molt lluny, sinó perquè les guardam amagades en el racó més fosc i més profund del que som. ■